

УДК 355.237

Т. В. БУНЄЄВ,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри тактики прикордонної служби факультету охорони та захисту державного кордону Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького, м. Хмельницький

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ГРУПОВИХ ЗАНЯТЬ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ВІЙСЬКОВО- СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩОМУ ВІЙСЬКОВОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

За сучасних умов зазнають суттєвих змін підходи до викладання у вищому навчальному закладі. Питання про діалог як умову досягнення взаєморозуміння та згоди актуалізує проведення навчальних занять у формі групового заняття. Автор пропонує розглянути особливості проведення групових занять та їх суттєві ознаки під час вивчення військово-спеціальних дисциплін. Групові заняття з військово-спеціальних дисциплін надають можливість повторити й закріпити теоретичний матеріал та набувати певних практичних навичок.

Ключові слова: *групове заняття, військово-спеціальні дисципліни.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Важливе методологічне та світоглядне зрушення у сучасній вищій освіті пов'язане з уведенням суб'єкта до пізнавальної діяльності. Це означає, що освітній процес – це процес взаємодії, співпраці, артикулювання власної точки зору. Головними характеристиками методів у освітньому процесі є кооперативне навчання, позиціональність. Зокрема вагомим результатом можна досягнути через активне впровадження такої форми навчання, як групове. У вищо-

му навчальному закладі така форма навчання може бути застосованою під час вивчення таких обов'язкових військово-спеціальних дисциплін, як: тактика, топографія, екологічна безпека державного кордону, історія війн та збройних конфліктів, основи охорони державного кордону, охорона державного кордону прикордонним підрозділом, управління службою прикордонного підрозділу, організація прикордонного контролю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Результати аналізу останніх досліджень показують, що методика проведення групових занять у вищій школі розробляли: В. Білоус, Л. Горюнова, А. Цимбалюк, С. Цимбалюк [1], Д. Іщенко [4], Н. Мойсеюк [5], Б. Олексієнко [6], М. Фіцула [7]. Але поза увагою залишається методика проведення групових занять у вищих військових навчальних закладах.

Метою статті є аналіз особливостей методики проведення групових занять військово-спеціальних дисциплін у вищих військових навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Існують різні погляди визначення групового заняття. Так, В. Білоус, Л. Горюнова, А. Цимбалюк, С. Цимбалюк визначають, що групове заняття – це спільні зусилля викладача й учасників навчального процесу щодо вирішення поставлених завдань, а саме – спільна робота в малих групах, обговорення і вибір способів розв'язання навчально-пізнавальних завдань [1, с. 58].

За визначенням Н. Мойсеюк, групове заняття – це форма спільної діяльності у складі малих груп з використанням різних інтерактивних методів навчання [5, с. 7–8].

Б. Олексієнко визначає кількісний склад групи. У груповому занятті задіяні від трьох осіб і більше. За таких умов, вважає вчений, групове заняття надає всім учасникам можливість діяти, практикувати навички співробітництва й міжособистісного спілкування, володіння прийомами активного слухання, прийняття загального рішення, розв'язання протиріч [6, с. 23].

Складові групового заняття визначає М. Фіцула, на його думку, таке заняття містить перевірку домашнього завдання; підготовку до групової роботи (інструктування учнів щодо послідовності роботи, роздавання

карток з однаковими або диференційованими завданнями, створення проблемної ситуації, постановка проблеми); ознайомлення із завданнями, обговорення та складання плану виконання завдання; звіт про виконану роботу [7, с. 58].

В Інструкції про організацію освітньої діяльності у вищих військових навчальних закладах Збройних Сил України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України визначено, що групове заняття – це форма навчального заняття, при якій викладач пояснювально-лекційним методом викладає новий навчальний матеріал, методом опитування контролює засвоєння курсантами (слухачами) раніше вивченого матеріалу і домагається його закріплення, методом творчих рекомендацій спрямовує самостійну працю курсантів (слухачів). Групове заняття – найбільш поширений вид нелекційних занять, які проводяться з метою детального вивчення теоретичних питань, організації використання, експлуатації та ремонту озброєння, спеціальної техніки тощо [2; 3].

Це означає, що групове заняття з військово-технічних і військово-спеціальних навчальних дисциплін може бути проведеним у спеціалізованих класах, лабораторіях та інших приміщеннях, які обладнані тренажно-імітаційною апаратурою, макетами, стендами, іншими наочними приладами, а також засобами статичної і динамічної проекції. На такому занятті викладач поетапно подає новий матеріал з теоретичних питань, супроводжує його демонстрацією і показом зразків озброєння та військової техніки, їх вузлів, блоків, діючих моделей, макетів тощо. Після цього організовує обговорення нового матеріалу і здійснює контроль рівня його засвоєння.

Практичний досвід проведення групових занять з військово-спеціальних дисциплін дає можливість охарактеризувати особливості їх проведення у вищому військовому навчальному закладі. Розглянемо це детальніше.

Групове заняття починається з усного або письмового опитування з попередньо вивченого матеріалу. Після цього викладачем доводиться навчальний матеріал з використанням інформативно-доказового й пояснювально-ілюстративного методів. Обов'язково під час викладання навчального матеріалу необхідно активно використовувати техніч-

ні засоби навчання для активізації уваги курсантів. На занятті можна показати короткий кінофрагмент тривалістю 3–5 хвилин для кращого сприйняття та розуміння навчального матеріалу. Обов'язково під час проведення групового заняття необхідно наводити приклади з оперативно-службової діяльності. Також групове заняття повинно передбачати самостійну практичну роботу курсанта на певній посаді згідно з тактичним завданням або з використанням тренажно-імітаційної апаратури, макетів, стендів, інших наочних приладів, а також засобів статичної і динамічної проекції, озброєння та військової техніки, їх вузлів, блоків, діючих моделей тощо.

Практична діяльність групових занять з військово-спеціальних дисциплін передбачає великий обсяг теоретичного матеріалу та практичної роботи. Тому більшість групових занять спрямовані на практичну роботу курсантів у ролі керівника підрозділу, що передбачає розробку різних оперативно-службових документів (схем, карт, табличних документів). Усі ці документи розробляються на фоні тактичної обстановки, яка доводиться на занятті. Крім роботи з графічними документами, курсанти приймають рішення, віддають розпорядження та накази своїм підлеглим, діють у ролі посадових осіб підрозділів.

Така діяльність сприяє:

- формуванню умінь розподілу функцій між членами групи;
- розвитку навичок спільного вирішення завдань;
- підготовці до самостійного прийняття рішень;
- самооцінці курсанта.

Групові заняття потребують використання інтерактивних методів. Серед них розглянемо роботу в малих групах та ролі у груповому навчанні:

1. Робота в малих групах

Мета – роботу в групах варто використовувати для вирішення складних проблем, що потребують колективного розуму.

Обладнання – схеми, карти, табличні документи або аркуші із завданням, які читають курсанти. Для презентації результатів групової роботи часто потрібні схема ділянки відділу прикордонної служби і маркери.

Порядок роботи:

Крок 1. Об'єднання курсантів у групи розпочинається із груп, що складаються з трьох курсантів. П'ять-шість осіб – це оптимальна верхня межа для проведення обговорення в рамках малої групи.

Крок 2. Запропонування курсантам пересісти за групами. Переконавання у тому, що курсанти сидять по колу – “пліч-о-пліч, віч-на-віч”. Усі члени групи повинні добре бачити один одного.

Крок 3. Повідомлення (нагадування) курсантам про ролі, які вони повинні розподілити між собою і виконувати під час групової роботи.

Спікер, голова (керівник групи). Під час роботи групи він:

зачитує завдання групі;

організовує порядок виконання;

пропонує учасникам групи висловитися по черзі;

заохочує групу до роботи;

підбиває підсумки роботи;

визначає доповідача.

Секретар. Під час роботи групи він:

веде записи результатів роботи групи;

записи веде коротко й розбірливо;

як член групи повинен бути готовий висловити думки групи при підбитті підсумків чи допомогти доповідачеві.

Посередник. Під час роботи групи він:

стежить за часом;

заохочує групу до роботи.

Доповідач:

чітко висловлює думку групи;

доповідає про результати роботи групи.

Викладач повинен бути уважним до запитань внутрішньогрупового керування, його завдання забезпечити обов'язковий розподіл ролей у кожній групі.

Крок 4. Надання кожній групі конкретного завдання та інструкції (правил) щодо організації групової роботи.

Крок 5. Коли групи працюють, викладач слідкує за їх роботою та за часом, надає групам необхідну допомогу і достатньо часу на виконання

завдання. Зупинившись біля визначеної групи, не відволікає увагу на себе.

Крок 6. Пропозиція групам представити результати роботи. Важливими моментами групової роботи є опрацювання змісту та представлення групами результатів колективної діяльності. Залежно від змісту та мети навчання можливі різні варіанти організації роботи груп.

Крок 7. Запитання у курсантів, чи була проведена робота корисною і чого вони навчилися. Використання їх ідей наступного разу. Коментування роботи груп з точки зору її навчальних результатів і питань організації процедури групової діяльності.

Додаткові міркування. Готуючи групову роботу, викладачеві слід продумати про те, як даний метод заохочення (оцінки) впливає на застосування методу роботи в малих групах.

2. Ролі в груповому навчанні

Мета – робота в малих групах при кооперативному навчанні є більш ефективною, якщо курсанти одержують певні ролі в межах групи. Цей прийом дозволяє спеціально відпрацювати ролі, що можуть бути й такими, які названі в попередньому методі, або такими, як рекомендовано нижче.

Ці ролі виконуються по черзі для того, щоб у кожного курсанта було багато можливостей здобути практичні навички виконання кожної ролі. У своїй сукупності ці ролі, описані нижче, є доповненням до вмінь і навичок, необхідних для успішної роботи в групі.

Ролі в малих групах можна представити всій групі, а випробувати на практиці, коли курсанти працюють у постійних групах і в групах, що створюються на занятті залежно від мети навчання.

Обладнання – немає потреби у спеціальних матеріалах для того, щоб представити ролі для роботи в малих групах, за виключенням схем, карт, табличних документів.

Порядок роботи:

Крок 1. Представлення курсантам таких ролей:

Голова. Ставить перед групою завдання.

Перевіряючий. Стежить за тим, щоб кожен у групі розумів завдання, що потрібно виконати, й дотримувався його.

Спостерігач за часом. Стежить за часом, виділеним для виконання завдання, і за тим, щоб кожен член групи не виходив за рамки відведеного йому часу.

Заохочувач. Заохочує інших відповідати, хвалить їх за гарні ідеї та просить доповнювати сказане.

Доповідач. Доповідає всій групі те, що було зроблено у процесі роботи малої групи.

Крок 2. Пояснюйте за один раз тільки одну роль. Опишіть роль. Продемонструйте, як її виконувати.

Крок 3. Викладач просить курсантів продемонструвати, як вони розуміють цю роль, і внести за потреби виправлення та пояснення, якщо це необхідно.

Крок 4. Після того як курсанти зрозуміють усі ролі, викладач просить курсантів у малих групах розрахуватися від одного до чотирьох або п'яти. Потім викладач призначає курсантам ролі відповідно до їх номерів.

Крок 5. Викладач пояснює, що роль доповідача буде призначена пізніше, тому всі мають уважно слухати, оскільки може виявитися так, що саме вам доведеться виконувати цю роль.

Додаткові міркування. Ролі в малих групах розподіляються для того, щоб дати кожному курсанту можливість ясно зрозуміти його внесок в успіх групи. Виконання цих ролей сприяє тому, щоб згодом сформувати в кожного курсанта всі навички й установки, що дозволяють стати продуктивним членом групи, який уміє співпрацювати з іншими. Ці ролі також дозволяють здобути навички співробітництва, які є цінними самі по собі.

Важливо, щоб викладач надавав курсантам кожного разу іншу роль. Це можна зробити так, щоб зберегти ті самі номери, але давати цим номерам інші ролі, коли курсанти беруть участь у груповій діяльності. Після того як курсанти попрацюють у кожній ролі, вони набувають навичок для більш повної участі в роботі групи. Кожна їх роль дозволяє тренувати один з аспектів того, що має робити людина, яка вміє співпрацювати в групі.

Серед переваг групового заняття визначимо такі:

сприяння вдосконаленню курсанта у зв'язку з можливістю позитивного порівняння;

залучення курсантів до активної участі у роботі;
створення умов глибокого і ґрунтовного засвоєння курсантами знань, умінь і навичок;
забезпечення можливості для формування у курсанта власної точки зору щодо порушуваних проблем на заняттях.

Висновки. Отже, проведений аналіз дозволяє визначити такі особливості проведення групових занять з військово-спеціальних дисциплін у вищих військових навчальних закладах: групові заняття дають можливість вивчити новий теоретичний матеріал і повторити матеріал попереднього заняття та набути практичних навичок; дають активно використовувати інтерактивні методи навчання; дозволяють курсантам удосконалювати свої власні вміння та навички; мотивують курсантів працювати краще й бути активнішими; дозволяють курсантам помічати помилки інших, виправляти їх та дискутувати і доводити свою думку (рішення).

Перспективи подальшого дослідження полягають у визначенні основних напрямів покращення методики проведення групових занять у навчальному процесі у вищих військових навчальних закладах.

Список використаної літератури

1. Основи організації та методики викладання у вищій школі : навчально-методичний посібник / В. Т. Білоус, Л. І. Горюнова, А. В. Цимбалюк, С. Я. Цимбалюк. – Ірпінь, 2001. – 146 с.
2. Інструкції з організації, планування та ведення навчально-виховного процесу в Національній академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького. – Хмельницький : Видавництво Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького, 2012. – С. 65.
3. Інструкції про організацію освітньої діяльності у вищих військових навчальних закладах Збройних Сил України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України від 13.04.2005 № 221/217.
4. Іщенко Д. В. Військова педагогіка. Курс лекцій : навчальний посібник / Д. В. Іщенко. – Хмельницький : Видавництво Академії ПВУ, 1998. – 159 с.
5. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навчальний посібник / Н. Є. Мойсеюк. – 5-те видання, доповнене і перероблене. – К., 2007. – 656 с.

6. Олексієнко Б. М. Викладач військової академії : підручник / Б. М. Олексієнко. – Хмельницький : Видавництво Національної академії ПВУ, 1997 – 184 с.

7. Фіцула М. М. Педагогіка : посібник / М. М. Фіцула. К. : Академія, 2000. – 542 с.

Рецензент – кандидат філософських наук Гончаренко О. А.

Стаття надійшла до редакції 20.02.2014.

Бунеев Т. В. Особенности проведения групповых занятий во время изучения военно-специальных дисциплин в высшем военном учебном заведении

В современных условиях отмечают существенные изменения в подходах к преподаванию в высшем учебном заведении. Вопрос о диалоге как условии достижения взаимопонимания и согласия актуализирует проведение учебных занятий в форме группового занятия. Автор предлагает рассмотреть особенности проведения групповых занятий и их существенные признаки во время изучения военно-специальных дисциплин.

Ключевые слова: *групповые занятия, военно-специальные дисциплины.*

Buneev T. V. Group lessons peculiarities conducting while special military disciplines studying at the high military school

At present time the approaches to the teaching at the high military schools are changed. The dialogue as a condition of getting understanding and agreement is actualized group lessons conducting. The author proposes to consider group lessons peculiarities conducting and their essential characteristics while studying special military disciplines.

Group lessons begin from the oral or written previously studied material knowledge checking. After that the teacher gives study material using the informative-proving and explanative-illustrative methods. It is necessary to use studying technical means to activate cadets' attention. You can show short cinema fragment for 3–5 minutes for the studying material better understanding. It is necessary to give the operative-service activity examples while the lesson leading. Also the group lesson must provide cadet's self practical work at the certain post according to the tactical task or to the training-imitation means,

dummies, stands, other visual aids, static and dynamic projection, equipment and military technique, their assemblies, blocks, working models etc.

Practical part of the group lessons at the special military disciplines provides great theoretical material volume and practical work. That`s why most of the group lessons are directed to the cadets` practical work as the department chief, which foresees different service documents developing (schemes, maps, scale documents). All these documents are developed at the tactical situation background which is announced at the lesson. Besides, while working with the graphic documents the cadets take decisions, gives the instructions and orders to their subordinates, acts as the departments` officials.

To the special military disciplines group lessons peculiarities conducting they consider group lessons, which give the possibility to study new theoretical material, revise the material of the previous lesson and get practical skills; actively use interactive study methods; let the cadets to improve their own skills; motivate the cadets to study better and study more active; let the cadets notice others mistakes, correct them, discuss and announce their thoughts (decisions). The further research perspectives are based on the conducting methods group lessons improving main directions determination in the studying process at the high military schools.

Keywords: *group lessons, special military disciplines.*